

MUSTAQIL TADQIQOT FAOLIYATIDA TALABALAR INDIVIDUALLIGINI TASHKIL ETISH USULLARI

J.R.Raximov

Qo'qon DPI, magistrant

jurabekrahimov9595@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7861205>

Annotatsiya: Mazkur maqolada talabalarning mustaqil tadqiqot faoliyatini tashkil etish muammosi yuzasidan ilmiy izlanishlar mohiyati yoritilgan. Unda talabalar mustaqil tadqiqot faoliyatini tashkil etishning nazariy asoslari, ushbu jarayonni tashkil etish shakllari, metodlari va vositalariga alohida e'tibor berilgan. Talabalarning mustaqil tadqiqot faoliyatini tashkil qilishning pedagogik va psixologik jihatlarini hamda talabalarning mustaqil ishlash ko'nikma va malakalarining shakllanganlik darajalarini aniqlash mezonlari haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: tadqiqot, individual ta'lim, metod, axborot texnologiyalari, mustaqil faoliyat.

Barcha sohalarida muayyan yo'nalish bo'yicha mustaqil izlanish va o'rganish uchun doimo ehtiyoj mavjuddir. Ayniqsa, texnika fanlari borasida mustaqil o'rganishning ahamiyati kun sayin ortib bormokda. Jaxonning rivojlangan mamlakatlarida mustaqil o'rganish keng targ'ib qilinadi va bilim olishning bunday usuli ish jarayoni va kasbiy maxoratning muntazam ravishda takomillashuviga olib keladi. Umuman olganda mustaqil o'rganishning ahamiyati juda katta bo'lib, u iqtisodiy ravnaq topishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi va mamlakatning jaxon bozorida yanada raqobatbardosh bo'lishiga xizmat qiladi.

Talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda fan yoki mavzuning mazmuni birinchi o'rinda turadi. Shuningdek, o'quv materialining tuzilishi va uni bayon etish uslubi ham katta ahamiyatga ega. Biz talabalarni faqatgina yangi ma'lumotlar bilan tanishtirmoqchi bo'lsak, tayyor nazariy xulosalarni berishning o'zi kifoya qiladi [1]. Ularni faqatgina habardor qilish emas, balki o'qitish jarayonida talabalar ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish masalasi qo'yiladigan bo'lsa, u holda o'rganilayotgan jarayonlar qanday omillar asosida yuzaga kelganini hamda nazariyaning to'g'riligini qanday kuzatishlar va tajribalar yordamida tasdiqlanganligini ularga tushuntirish kerak bo'ladi.

Ma'lumki, hozirgi zamon talabalariga javob beradigan mutaxassis kadrlar tayyorlash oliy ta'lim muassasalari oldida turgan dolzarb masalalardan hisoblanadi. Yoshlarga ta'lim va tarbiya berishning murakkab vazifalarini hal etish o'qituvchilarning g'oyaviy e'tiqodiga, kasb mahoratiga, iste'dodi va madaniyatiga, hozirgi zamon pedagogik va axborot texnologiyalarni qo'llashi, talabalarni o'zaro faollikka olib kelishiga bog'liqdir.

Talabaning o'zlashtirishida mustaqil tadqiqot faoliyati asosiy rol o'ynaydi. Talaba o'zining mustaqil tadqiqot faoliyatida ma'ruza va amaliy (laboratoriya) mashg'ulotlaridan olgan bilimlarini mustahkamlaydi, kengaytiradi, chuqurlashtiradi, tushunchalar yoki ularning xossalarni umumlashtiradi yoki xususiylashtiradi, olingan bilimlarini amaliyotga –masala yoki muammolarni echishda qo'llaydi, qo'yilgan muammoni hal qilish yo'llarini mustaqil izlaydi va echish usullaridan eng maqbulini, samaralisini tanlaydi, kelgusi ma'ruza, amaliy va laboratoriya mashg'ulotlariga tayyorgarlik ko'radi [2]. Mustaqil tadqiqot faoliyatining asosi-o'qituvchi tomonidan shakllantirilishi, talabani mustaqil tadqiqot faoliyat olib borishiga etaklovchi, undovchi zarur shart-sharoit va imkoniyatlar yaratilishi, talabaning bu faoliyatida faol ishtirokini ta'minlash kerak bo'ladi. Umuman, talabalarning mustaqil tadqiqot faoliyati qaysi dars turidagi o'quv materialini o'zlashtirishiga qaratilgan bo'lishidan qat'iy nazar, u

uchun mustaqil ish topshiriqlari (va ishlanmalar) tavsiya etiladi. Bunday topshiriqlar shunday tuzilishi kerakki, u talabani faoliyat turlarini to'laqonli va sifatli amalga oshirishlari uchun asos bo'lib xizmat qilsin.

Mustaqil ishlar didaktik maqsadi, vazifasi, murakkablik darajasi va kimga mo'ljallanganligiga qarab bir-biridan farq qiladi. Tanlangan mavzularning ilmiyligi, tizimlilik, o'quv materiallarining qiziqarliligi, amaliyot bilan bog'liqligi, fanlararo aloqadorligi, shuningdek, beriladigan mustaqil ishlar va topshiriqlarning ijodiy xarakterga egaligi juda muximdir [2].

Mustaqil ishlar va topshiriqlarni tuzishda auditoriyaning holatini, ya'ni talabalarning qaysi ta'lim yo'nalishida tahsil olayotganliklarini, ulardagi mavjud bilimlar majmuasini hamda talabalarining o'rtacha o'zlashtirish ko'rsatkichlarini hisobga olish zarur.

Talabalaridagi mavjud bilimlar majmui mustaqil tadqiqot faoliyati uchun tuzilgan topshiriqlarni bajarishga etarli bo'lishi kerak, ya'ni o'qituvchi dars turlarida topshiriqlarni bajarish uchun zarur bo'lgan ma'lumotlar manbalari bilan talabalarni ta'minlagan bo'lishi kerak. Mustaqil ish va topshiriqlar quyidagi talablarga javob berishi kerak:

- mavzuning maqsad va vazifalari bo'yicha ma'ruzada berilgan barcha ma'lumotlar (tushunchalar va g'oyalar)ni o'z ichiga to'la qamrab olishi va undagi uslublarni qo'llashni taqazo etishi;

- mavzuning nazariy va amaliy qismi bo'yicha tayanch tushunchalar hamda asosiy g'oyani ochib berish uchun xizmat qiluvchi xossalalar va usullarni qo'llashga bag'ishlangan bo'lishi;

- mavzudagi tushuncha, g'oya uslub va natijalarni avval o'rganilgan mavzulardagi (avvalgi ta'lim tizimlaridagi) tushuncha, g'oya, uslub va natijalar bilan bog'lanishini ta'minlashi;

- topshiriqlar saviyasi jihatidan har xil imkoniyatli talabalar uchun etarli miqdorda bo'lishi.

Ta'limning maqsadi-guruhda talabalarining 100% o'zlashtirishlariga erishish. Fanning ayrim bo'limlari yoki mavzulari bo'yicha o'tkazilgan nazorat turlarining umumiy natijasiga ko'ra yig'ishi mumkin bo'lgan maksimal ballning 56%-100% qismini to'plagan talabalar fanning shu bo'lim yoki mavzulari bo'yicha o'zlashtirgan hisoblanadilar [2].

Mustaqil ishlar va topshiriqlarni tuzishda talabalarining ana shu turli xil imkoniyatlariga ega ekanliklarini hisobga olish talabalarining mustaqil tadqiqot faoliyatlarini samarali shakllantirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Shuning uchun mavzular bo'yicha topshiriqlar bir necha murakkablikda tuzilishi maqsadga muvofiq bo'ladi. Quyida umumiy elektrotexnika fanidan uch xil murakkablikda mustaqil ish topshiriqlarini tuzish bo'yicha tavsiyalar keltirilgan:

1-tur topshiriqlari darslarda berilgan ta'rif va xossalardan bevosita foydalangan holda bajariladigan bo'lishi lozim. Bunday topshiriqlar eng sodda, elementar topshiriqlarni namunalar asosida bajarishni taqazo qiladi

2-tur topshiriqlari ma'lum bir mavzuni yoritishda kerak bo'lgan g'oyalar va usullardan foydalana bilishiga asoslangan bo'lishi kerak. Bunday topshiriqlar masala yoki muammoni echishda ulardan amaliy foydalanishni talab qiladi.

3-tur topshiriqlarni bajarishda talaba masalani hal qilish yo'llarini mustaqil izlaydi. Bunday masalalarni hal qilishda talaba qo'shimcha adabiyotlardan va internet tarmoqlaridan foydalanadi.

Mustaqil tadqiqot faoliyatida talaba butunlay erkin bo'lishi lozim. U o'zining qiziqishidan, imkoniyatlaridan, hoxishidan kelib chiqib mustaqil ishlarni bajarish vaqtini, shaklini, usulini vositalarini va topshiriqlarning turlarini o'zi tanlaydi. Masalan, 1-tur topshiriqlarni guruhdagi

barcha talabalar bajara olishi kerak. 3-tur topshiriqlarni esa hamma bajarishi shart emas, bu bosqich topshiriqlarni bajara oladigan talabalar guruhdagi eng qobiliyatli, bilimli talabalar bo'ladi [3].

Bunday topshiriqlar o'rgatuvchi-baholovchi topshiriqlar bo'ladi va ularning bajarilishi har bir talabaning mavzu materiallari bo'yicha o'zlashtirish darajasini o'zi hamda o'qituvchi tomonidan baholash imkoniyatini beradi:

Faqat 1-tur topshiriqlarnigina bajargan talaba "qoniqarli" bahoga loyiq 55-70 ball oladilar. 1 va 2-tur topshiriqlarnigina bajargan talabalar "yaxshi" bahoga loyiq 71-85 ball oladilar. Har uchta bosqich topshiriqlarni to'la bajargan talabalar "a'lo" bahoga loyiq 86-100 ball oladilar.

Yuqoridagi barcha tur topshiriqlaridan tashqari, 3-tur topshiriqlarini bajara oladigan talabalar nafaqat "a'lo" bahoga loyiq bo'ladilar, balki ular guruhning iqtidorli talabalari hisoblanib, o'qituvchi kelgusida bu talabalarning qobiliyatini, iqtidorini bir maqsadga yo'naltirib, bilimlarini takomillashtirish, chuqurlashtirish chora-tadbirlarini ishlab chiqishi kerak [3].

Bundan tashqari, xar xil murakkablikdagi topshiriqlar o'rgatuvchi bo'lgani bois har bir topshiriqlar murakkablik darajasi bo'yicha qat'iy tartiblangan, ya'ni soddadan murakkablik darajasi bo'yicha qat'iy tartiblangan, ya'ni soddadan murakkabga tomon tuzilgan bo'lishi lozim. Bunday topshiriqlarni tuzish o'qituvchidan ko'proq vaqt, qunt, sabr-toqat, hafsala, etarlicha bilim, tajriba, malaka, bir so'z bilan aytganda yuksak pedagogik mahorat talab qiladi. Agar bilim mustaqil anglangan, his etilgan, qiyinchiliklarga duch kelib o'rganilgan bo'lsa, unda bu bilim to'la va chuqur o'zlashtirilgan bo'ladi. Bularning bari o'rganilayotgan fanga ma'suliyatli, o'quv faoliyatiga ko'nikma, ish faoliyatini rejalashtirishda vaqtdan unumli foydalanishga, o'z-o'zini nazorat qilishga, xatolarni tuzatishga va hokazolarga ham bog'liq bo'ladi. Talaba tomonidan doimiy aqliy faoliyat bilan shug'ullanish-aqliy faoliyatga ehtiyojni rivojlantiradi va talabalarni vaqtini tejab-saralab ishlatishga o'rgatadi. Bu bilan bo'lajak mutaxassislarining mustaqil o'quv faoliyatlarini rivojlantirish, o'quv va ilmiy ishlarning mushtarakligini ta'minlash, talabalarni ilmiy-tadqiqot ishlariga jalb qilish, shular asosida etuk mutaxassis tayyorlash sifatini oshirishga erishish mumkin bo'ladi [4].

Ma'lumki, Respublikamizning barcha ta'lim muassasalarida o'quv jarayonini olib borishda zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalarini qo'llash, ta'lim jarayonini jaxon standartlari darajasida tashkil qilish masalalari bo'yicha bir qancha tadqiqotlar olib borilmoqda.

Barcha bakalavr ta'lim yo'nalishlarida Informatika va axborot texnologiyalari fanining maqsadi, ta'lim olayotgan talabalarga axborotlarni zamonaviy kompyuter texnologiyalari yordamida qayta ishlash, saqlash, uzatish va foydalanishning umumiy tushunchalarini takomillashtirishdan iborat. Fanning vazifalari esa: kompyuterni kundalik aqliy faoliyatda yordamchi sifatida foydalanishni yo'lga qo'yish; axborot madaniyati va uning ahamiyati haqida bilim berish; zamonaviy telekommunikatsiya, virtual voqelik, multimedia tushunchalarini shakllantirish; axborot texnologiyalaridan foydalana olish; informatika vositalaridan foydalanish xavfsizligi masalalari, aqliy mulk va dastur ta'minotidan foydalanishning huquqiy tomonlari bilan tanishtirish va boshqalardan iborat. Informatika va axborot texnologiyalari fanini o'rganish natijasida axborotlarni to'plash, uzatish, saqlash va qayta ishlash qonunlari, usullarini hamda tezkor kompyuterlar va boshqa zamonaviy axborot texnologiyalari ko'magidan foydalanish malakasi hosil bo'ladi.

References:

1. Mansurjonovich, J. M. (2022). METHODOLOGICAL FOUNDATIONS FOR IMPROVING THE CONTENT OF TRAINING FUTURE ICT TEACHERS IN THE CONDITIONS OF DIGITAL TRANSFORMATION OF EDUCATION. АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СОВРЕМЕННОЙ НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ, 9.
2. Mansurjonovich, J. M., & Sattorovich, Y. S. (2023). IMPORTANT ADVANTAGES OF ORGANIZING THE EDUCATIONAL PROCESS USING SPECIAL APPLICATIONS. Open Access Repository, 4(3), 126-133.
3. Mansurjonovich, Jo'raev Muzaffarjon. "Kasb-hunar ta'limida "Informatika va axborot TEXNOLOGIYASI" fanining fanlararo uzviyligini ta'minlashning uslubiy asoslarining tavsifi". JournalNX 7.10: 223-225.
4. Juraev, M. M. (2022). Theoretical and practical principles of improving the content of the pedagogical activity of ICT teachers of professional educational institutions in the conditions of information of education.
5. Mansurjonovich, J. M. (2022). METHODOLOGICAL FOUNDATIONS FOR IMPROVING THE CONTENT OF TRAINING FUTURE ICT TEACHERS IN THE CONDITIONS OF DIGITAL TRANSFORMATION OF EDUCATION. АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СОВРЕМЕННОЙ НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ, 9.
6. Mansurjonovich, J. M. (2023). Designing an electronic didactic environment to ensure interdisciplinary integration in the teaching of" Informatics and information technologies" during professional education. Confrencea, 11(11), 78-82.
7. Juraev, M. M. (2021). PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT OF VOCATIONAL EDUCATION THROUGH INTERDISCIPLINARY INTEGRATION INTO THE VOCATIONAL EDUCATION SYSTEM. In НАУКА, ОБРАЗОВАНИЕ, ОБЩЕСТВО: АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ, ДОСТИЖЕНИЯ И ИННОВАЦИИ (pp. 110-112).
8. Mansurjonovich, J. M., & Davronovich, A. D. (2023). INTERDISCIPLINARY INTEGRATION IS AN IMPORTANT PART OF DEVELOPING THE PROFESSIONAL TRAINING OF STUDENTS. Open Access Repository, 9(1), 93-101.
9. Melikyzievich, S. I., Turdalievich, M. I., Shukurovich, M. S., & Mansurovich, Z. M. (2022). THE METHOD OF REFERENCE TESTS FOR THE DIAGNOSIS OF DIGITAL DEVICES. International Journal of Early Childhood Special Education, 14(7).
10. Juraev, M. M. ZY Xudoyberdiyev Theoretical analysis of the continuity model of computer science and information technology in the System of professional education. European Scholar Journal (ESJ)//ISSN (E), 2660-5562.
11. Davronovich, A. D., & Mansurjonovich, J. M. (2023). IMPORTANT ADVANTAGES OF ORGANIZING THE EDUCATIONAL PROCESS IN A DIGITAL TECHNOLOGY ENVIRONMENT. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 11(2), 149-154.
12. Mansurjonovich, JM, & Sattorovich, YS (2023). MAXSUS IZLAMALARDAN FOYDALANISH TA'LIM JARAYONINI TASHKIL ETISHNING MUHIM AVTOZYATLARI. Ochiq kirish ombori , 4 (3), 126-133.
13. Juraev, M. M. ZY Xudoyberdiyev Theoretical analysis of the continuity model of computer science and information technology in the System of professional education. European Scholar Journal (ESJ)//ISSN (E), 2660-5562.

14. Mansurjonovich, J. M. (2021). Experience Of Cambridge Curricula In Ensuring The Continuity Of Curricula In The Field Of "Computer Science And Information Technology" In The System Of Professional Education. The American Journal of Interdisciplinary Innovations Research, 3(11), 26-32.
15. Mansurjonovich, J. M. (2022). Professional Educational Institutions Theoretical and Practical Basis of Development of the Content of Pedagogical Activity of Teachers of "Information and Information Technologies". Texas Journal of Engineering and Technology, 15, 49-53.
16. Mansurjonovich, J. M. (2022). CURRENT STATUS OF THE SCIENCE OF INFORMATICS AND INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE PROFESSIONAL EDUCATION SYSTEM, EXISTING PROBLEMS AND SOLUTIONS, PRINCIPLES AND CONTENT OF THE SCIENCE ORGANIZATION. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 10(12), 327-331.
17. Juraev, M. M. (2021). OA Qo 'ysinov Description of the methodological basis for ensuring interdisciplinary continuity of the subject "Computer Science and Information Technology" in vocational education. JournalNX-A Multidisciplinary Peer Reviewed, 7(10).
18. Jo'rayev, M. (2022). Professional ta'lim jarayonida fanlararo uzvilik va uzliksizlikni ta'minlash o 'quvchilari kasbiy tayyorgarligining muhim omili sifatida. Zamonaviy dunyoda amaliy fanlar: Muammolar va yechimlar, 1(29), 43-46.
19. Juraev, M. M. (2022). The value of open mass competitions in the process of digitalization of extracurricular activities of schoolchildren. Web of Scientist: International Scientific Research Journal, 3(10), 338-344.
20. Juraev, M. M. (2022). Prospects for the development of professional training of students of professional educational institutions using electronic educational resources in the environment of digital transformation. Academicia Globe: Inderscience Research, 3(10), 158-162.